

E m a k e e l k o o l i s

Ülevaade õpilaste keeleküsitlesest „Mina keeles – keel minus“

Eva Patune

Tartu ülikooli magistrant

„Kui me ise hoiaksime oma keelt, ei laseks keelde teistest keeltest tulnud sõnu ning paneksime oma fantaasia tööle ja leiaksime võõrkeelsetele sõnadele mõne ilusa eestikeelse vaste. Eestlased on leidlikud!” – nii vastas üks õpilane küsimusele „Mis aitaks kaasa eesti keele püsijäämisele?”

Mõtteid selle ja mitme teise eesti keelt, eesti keele murdeid ning võõrkeelte õppimist puudutavate küsimuse kohta avaldasid õpilased haridus- ja teadusministeeriumi keeleosakonna korraldatud keeleküsitleuses „Mina keeles – keel minus”. Uuringu eesmärk oli koguda vajalikke andmeid eesti keele arengukava (2011–2017) koostamiseks ning kujundada arengukava keeleõpet puudutavaid seisukohti. Keeleuuringuga püüti välja selgitada õpilaste hoiakuid eesti keele, eesti keele murrete¹ ja võõrkeelte kasutamise ning õpetamise suhtes.

Keelehoiakud. Etnolingvistiline vitaalsus

Õpilaste keelehoiakute uurimisega on varem tegelenud Martin Ehala ja Katrin Niglas.² Nad on vaadelnud Eesti õpilasi, et koguda muu

¹ Eesti keele arendamise strateegias nimetatakse murret eesti keele piirkondlikuks erikujuks.

² Ehala, Martin; Katrin Niglas 2004. Eesti koolinoorte keelehoiakud. Akadeemia 10, 2115–2142.

hulgas õpilaste arvamusi eesti ning inglise keele kasutamise suhtes igapäevaelu eri valdkondades.³ Ehala ja Niglas on kasutanud mõistet „etnolingvistilise vitaalsus”, mis näitab mingi grupi tendentsi käituda grupivahelistes suhetes eristuva ja aktiivse kollektiivse üksusena. Etnolingvistilist vitaalsust mõjutavad staatustegurid, demograafilised tegurid ja institutsionaalse toetuse tegurid.⁴

Keelehoiakute mõõtmise alusel saab ennustada, missuguse keele kasuks kõnelejad kakskeelses ühiskonnad otsustavad, millise keele rääkimiseks valivad, kusjuures keele all võib mõelda ka dia- või sotsiolekti, nagu ongi silmas peetud keeleküsitusluses „Mina keeles – keel minus”.⁵

Etnolingvistilisel vitaalsusel on kaks tahku: objektiivne ja subjektiivne. Objektiivne tahk väljendab olemasolevaid eeldusi mingi keele või murde püsimiseks ja arenguks, subjektiivne etnolingvistiline vitaalsus väljendab kõnelejate arvamust oma keele (või ka mõne teise keele) arenguväljavaadete kohta. Mida optimistlikum on hoiak oma keele püsimise ja väärtuslikkuse suhtes, seda subjektiivsemalt vitaalsema keelega tegu on.⁶ Uuring „Mina keeles – keel minus” keskendub neile mõlemale ning püüab välja selgitada, kui vitaalsed on eesti keel ja selle murded nelja Eesti maakonna õpilaste arvamusi silmas pidades.

Küsitlus

Keeleküsitlus „Mina keeles – keel minus” oli suunatud üldhariduskoolide 9.–12. klasside õpilastele. Küsimused saadeti 50 kooli. Vastuseid laekus 31 koolist 1360. Maakondade lõikes oli vastajaist 42% Põlvamaalt, 37% Võrumaalt, 12% Viljandimaalt ja 7% Valgamaalt ning 1% õpilastest jättis kooli märkimata, nii et maakonda polnud võimalik määrata.

Vastajatest 55% olid tüdrukud, 44% poisid ning 1% lastest jättis soo märkimata. Klassiastmete kaupa jagunesid vastajad järgmiselt: 9. klassi õpilasi 34%, 10. klassi õpilasi 23%, 11. klassist samuti 22% ning 12. klassist 20% õpilasi, 1% oli jätnud klassi märkimata.

³ Samas, lk 2140.

⁴ Samas, lk 2116.

⁵ Ehala, Martin; Katrin Niglas 2004. Eesti koolinoorte keelehoiakud. Akadeemia 10, 2115–2142.

⁶ Ehala, Martin; Katrin Niglas 2004. Eesti koolinoorte keelehoiakud. Akadeemia 10, lk 2117.

Küsimustik koosnes 27 küsimusest ja nendele vastamine võttis aega ligikaudu 30 minutit. Küsimustikus oli viis osa: üldised küsimused (soo, klassi ja kooli kohta); eesti keelt puudutavad küsimused, eesti murdeid puudutavad küsimused, võõrkeelte alased küsimused ning muud küsimused kooli keeleõppe kohta. Siinses artiklis antakse ülevaade ainult eesti keelt ning murdeid puudutavatest küsimustest.

Osa küsimusi oli, kus õpilased said vastuse valida skaalalt (näiteks *aitaks palju/aitaks/vähe/üldse mitte* või *mõjutab palju/mõjutab/mõjutab vähe/ei mõjuta*), kui ka lahtisi, kus vastajad said kirjutada oma arvamuse või ettepaneku. Küsimustikke täideti elektrooniliselt eFormulari süsteemis. Kuna andmete analüüs ei ole lõpetatud ning avatud vastustega küsimusi ei ole veel analüüsitud, tuuakse siinkohal lugejani ainult esialgsed üldisemat laadi tulemused, mis on arvutatud Microsoft Office'i programmi Excel abil.

Tulemusi eesti keelt puudutavate küsimuste kohta

Küsimusele „Kuidas mõjutab eesti keele oskus sinu edasisi õppimis- ja töövõimalusi?” vastas 61% õpilastest *mõjutab palju*, 24% vastajatest *mõjutab*, 6% *mõjutab vähe*, 5% *ei mõjuta* ning küsimusele jättis vastamata 4% õpilastest.

Kui 11% õpilastest kahtleb, kas eesti keel neid tulevikus mõjutab, siis sarnane suurusjärg, 12% vastanutest oli skeptiline ka küsimuse „Kas eesti keel jääb püsima?” suhtes. Kindla *jah* andis 71%, *võib-olla* 17% õpilastest.

Küsimusele „Mis aitaks kaasa eesti keele püsijäämisele” vastamisel said õpilased valida skaalalt vastusevariante: *aitaks palju/aitaks/vähe/üldse mitte/midagi muud*. Vastustest sai välja lugeda, et eesti keele püsijäämisele *aitaks palju* (46%) kaasa eestikeelsete raamatute ja filmide väljaandmine ning eestikeelsete arvutiprogrammide koostamine (41%); 55% vastanute arvates *aitaks* kaasa see, kui õpetataks rohkem grammatikat ehk üle poole vastanute arvates ei ole seda emakeele-tunnis piisavalt. Seega tuleks nüüd ja tulevikus koolides grammatika õpetamisele enam rõhku panna. *Vähe* aitab 44% vastanute arvates eesti keele säilimisele kaasa see, kui murdelise (aja)kirjanduse väljaandmist toetataks senisest vähem.

Vastuse *midagi muud* valimisel oli õpilastel võimalik täpsustada, mis see muu on, mis aitaks eesti keelel püsima jääda. Enam tehtud ettepanekud olid, et keele kasutajad peaksid vähendama slängi ja ingliskeelsete

sõnade kasutamist; eestlased peaksid oma rahvaarvu suurendama ja et võõramaalastele tuleks eesti keele oskus kohustuslikuks teha.

Tulemusi murdeid puudutavate küsimuste kohta

Küsimusele „Kas kasutate mõnda murret?” oli jaatavaid vastuseid 42% ja eitavaid 58%. Küsitud oli ka, millist murret kasutatakse. Kõige rohkem nimetati Võru murret, Setu murret ja Mulgi murret.

Küsimuse „Kas eesti murded jäävad püsima?” vastustest olid 11% kindlalt jaatavad, *võib-olla* arvas 52%, *ei tea* 23%, *ei* 9% ning vastamata jättis 5% küsitlenuid. Kindlaid *jah*-vastuseid anti enim Põlvamaal.

Küsimusele „Mis aitaks kaasa eesti murrete püsijäämisele?” vastates oli õpilastel jällegi ees skaala (*aitaks palju* kuni *üldse mitte*). 31% vastas, et *palju* aitaks kaasa koolides murrete õpetamine ning 30% arvas, et murdekeelsete ajalehtede, ajakirjade ja raamatute väljandmine oleks hea mõte. 41%-le vastanutest tundub, et *vähe* aitab murrete püsijäämisele kaasa see, kui kohustada kohalikke ametnikke murdeid kasutama. Küsimusele „Mis tingimustel õpiksid rohkem murret?” vastas õpilastest 34%, et nad ei õpiks koolis murdeid, 15% õpiksid mõne muu tunni arvelt, 13% õpiksid tasuta lisatunnina ja 1% õpiks tasulise lisatunnina.

Küsimusele „Kas sooviksid ise kaasa aidata murrete püsijäämisele (õppides, kasutades, õpetades jne)?” vastati 40% juhtudest *jah* ning 60% *ei*. *Jah*-vastuse puhul oli õpilastel võimalik täpsustada, kuidas nad soovivad murrete püsijäämisele kaasa aidata. Enam pakutud ideed olid: kasutades, rääkides vanavanematega, koolis õppides, õppides ja teistele õpetades, noortele tutvustades, tuleks korraldada murdeid propageerivaid üritusi.

Kui vaadata küsimuse „Kus kavatsed tulevikus elada ja töötada?” vastuseid, siis selgub, et *oma praeguses kodukohas* soovib elada 6% ja *oma ajaloolises kodupiirkonnas* 1% õpilastest. 53% vastanutest soovis elada Eestis, 29% Euroopas, 7% väljaspool Euroopat ning 3% jättis sellele küsimusele vastamata. Neist 7% õpilastest, kes soovivad elada oma praeguses elukohas või ajaloolises kodupiirkonnas, on 60% Põlvamaa, 23% Võrumaa ja 17% Valgamaa noori.

Kokkuvõte

„Kui noored ei läheks välismaale tööle ja elama, vaid jääksid Eestisse, siis oleks kindel, et eesti keel jääb püsima!” – ka sellise mõtte leidsin küsimuse „Mis aitaks kaasa eesti keele püsimajäämisele?” vastuste seast.

Keeleküsitluse „Mina keeles – keel minus” esialgsed tulemused näitavad, et õpilased on murretest optimistlikumalt meelestatud eesti keele kui kirjakeele suhtes. Võib väita, et eesti keel on eesti keele murretega võrreldes subjektiivselt vitaalsem. Objektiivset vitaalsust on pisut keerulisem määratleda, eriti eesti keele murrete osas. Ühelt poolt on eeldused küll olemas: on inimesi, kes soovivad murdeid säilitada, kuid teisalt väheneb nende hulk, kes murdeid kõnelevad, ja piirkond, kus neid kõneldakse muutub järjest kitsamaks.

Arutelu tekitab küsimuste „Kas sooviksid ise kaasa aidata murrete püsimajäämisele (õppides, õpetades, kasutades jne)?” ja „Kus kavatsed tulevikus elada ja töötada?” kõrvutamise. Kui võrrelda kodukohta elama jäävate noorte hulka ning murrete püsimajäämisele kaasa aidata soovivate noorte hulka, siis jääb silma vastuolu: 7% vastajaid 40% vastu. Õpilased on lisanud, et soovivad murdetraditsiooni jätkata vanavanematega kõneldes. Kui aga minnakse elama kodukohast või ajaloolisest kodupiirkonnast väljapoole, on murdetraditsiooni jätkamine keeruline, sest murdeid kõneleb väiksel alal mingi kindel rühm ja murdekasutus on võimalik kodukohas.

2009. aasta seisuga elab Viljandimaal 52 499 inimest, Võrumaal 35 832, Põlvamaal 29 372 ja Valgamaal 28 207 inimest. Igas maakonnas moodustab 15–19aastaste hulk maakonna kogu elanikest 8%. 70–85aastaseid ja vanemaid, kes vanuse poolest sobiksid õpilaste vanavanemateks, on Põlvamaal ja Viljandimaal 13% (tuleb arvestada, et siin on mitu vanusevahemikku koos) ning Valgamaal ja Võrumaal 14%.⁷ Kui 38% vastanud noortest soovib Eestist lahkuda, siis tundub, et näiteks umbes 10 aasta pärast on noori, kes soovivad murrete püsimajäämisele kaasa aidata, üsna väike hulk ning nende vanavanemad on ka selleks ajaks kadunud.

⁷ Eesti statistika andmebaas, http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=RV0221&ti=RAHVASTIK+SOO%2C+VANUSER%DCHMA+JA+MAAKONNA+J%C4RGI%2C+1%2E+JAANUAR%2E+EESTLASED&path=../Database/Rahvastik/01Rahvastikunaitajad_ja_koosseis/04Rahvaarv_ja_rahvastiku_koosseis/&lang=2